

United Nations
SERBIA

ПРАВОСУДНА
АКАДЕМИЈА

Директна примена стандарда Уједињених нација за заштиту људских права

UNIVERSAL DECLARATION OF
HUMAN RIGHTS

YEARS

#STANDUP4HUMANRIGHTS

Пројекат се спроводи уз подршку УН Програма редовне техничке сарадње (RPTC) који у Републици Србији имплементира Тим за људска права Уједињених нација у Србији

Директна примена стандарда људских права УН у поступцима пред домаћим судовима

Тематски модул: **Азил и миграције**

ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ

1. РЕЛЕВАНТНИ УН ИЗВОРИ - СТАНДАРДИ

Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима

(Службени лист СФРЈ- Међународни уговори, бр. 7/71

Члан 13.

1. Државе чланице овог пакта признају сваком лицу право на образовање. Оне се слажу да образовање треба да има за циљ пун развој људске личности и достојанства и да појача поштовање права човека и основних слобода. Оне су сагласне осим тога да образовање треба да омогући сваком лицу да игра корисну улогу у слободном друштву, да потпомаже разумевање, толеранцију и пријатељство између свих народа и свих расних, етничких или верских група и да подстиче развој делатности Уједињених народа на очување мира.

2. Државе чланице овог пакта признају да у циљу осигурања пуног коришћења овог права:

(а) основно школовање мора да буде обавезно и свима доступно бесплатно;

(б) средње школовање, у својим разним видовима укључујући ту и средње техничко и стручно школовање, треба да буде опште и доступно свима кроз одговарајуће мере, а нарочито кроз поступно увођење бесплатног школовања;

(ц) више школовање треба да буде доступно свима подједнако, зависно од способности свакога,

кроз одговарајућа средства, а нарочито кроз поступно увођење бесплатног школовања;

(д) основно образовање треба да буде подстицано или појачано што је могуће више за лица која нису добила основно образовање или која га нису добила у потпуности;

(е) треба активно радити на развоју школске мреже на свим нивоима, успоставити адекватан систем стипендија и стално побољшавати материјалне услове наставног особља.

3. Државе чланице овог пакта се обавезују да поштују слободу родитеља и, у датом случају, законских старатеља, да изаберу за своју децу и друге установе које могу да пропишу или да се усвоје од стране државе по питању школовања и да осигурају верско и морално одгајање своје деце према својим властитим уверењима.

4. Никаква одредба из овог члана не може се тумачити као да нарушава слободу појединца и правних лица да оснивају и управљају школама под условом да принципи изнети у ставу 1. овог члана буду поштовани и да образовање које пружају ове школе буде у складу са минималним нормама које може да пропише држава.

Члан 14 МПЕСКП - Свака држава чланица овог пакта која, у тренутку када постаје чланица, није још могла да осигура у својој метрополи или на територијама под својом управом, обавезну и бесплатну основну наставу обавезује се да изради и донесе у року од две године исцрпни план мера потребних за поступно остварење, у разумном броју година које утврди тај план, пуну примену принципа обавезног бесплатног основног школовања за све.

Конвенција о статусу избеглица

(Службени лист ФНРЈ –Међународни уговори, бр. 7/60)

Члан 22 Опште образовање

1. Државе уговорнице ће у погледу основне наставе примењивати према избеглицама исти поступак као и према својим држављанима.

2. Државе уговорнице ће примењивати према избеглицама што је могуће повољнији поступак, а у сваком случају поступак који није мање повољан од онога који се под истим околностима примењује према странцима уопште у погледу других категорија наставе осим основне, а нарочито у погледу приступа на студије, признавање сведочанстава о студијама, диплома и универзитетских уверења издатих у иностранству, плаћања дажбина и такса и додељивања стипендија за студије.

Остали УН извори

Конвенција о правима детета

(Службени лист СФРЈ- Међународни уговори, број 15/90 и Службени лист СРЈ, бр. 4/96 и 2/97)

Члан 28. став 1.

1. Стране уговорнице признају право на образовање и у циљу постепеног постизања овог права, а на основу једнаких могућности, посебно ће:

- (а) учинити основно образовање обавезним и бесплатним за све;
- (б) подстицати развој различитих облика средњег образовања, укључујући опште и стручно образовање, које би било на располагању и доступно сваком детету и предузимати погодне мере као што су увођење бесплатног образовања и пружање финансијске помоћи када је то потребно;
- (ц) омогућити, свим одговарајућим средствима, да више образовање буде доступно свима у складу са способностима;
- (д) омогућити да образовне и стручне информације и савети буду доступни свој деци; (е) предузимати мере за обезбеђење редовног похађања школе и смањење стопе напуштања школе.

Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације

(Службени лист СФРЈ, бр. 31/67)

Члан 5.

Државе чланице обавезују се да забране и да укину расну дискриминацију у свим њеним облицима и да гарантују право свакоме на једнакост пред законом без разлике на расу, боју или национално или етничко порекло, нарочито у погледу уживања следећих права:

- е) економских, социјалних и културних права, нарочито:
- в) права на образовање и стручно оспособљавање.

Међународна конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена

(Службени лист СФРЈ, бр. 31/67)

Члан 10.

Државе чланице предузимају све подесне мере ради отклањања дискриминације жена да би им обезбедиле једнака права као и мушкарцима у погледу образовања, а посебно да би на основи равноправности мушкараца и жена обезбедиле:

- (а) једнаке услове у погледу каријере и професионалног усмеравања, у погледу могућности за учење и стицање диплома у образовним установама свих категорија, како у сеоским тако и у градским срединама; ова равноправност се обезбеђује у погледу предшколског, општег, техничког и стручног образовања, као и вишег техничког образовања и свих врста професионалног усмеравања;
- (б) доступност једнаких наставних програма, једнаких испита и наставног особља које има квалификације истог нивоа, као и школских просторија и опреме истог квалитета; (ц)

отклањање традиционалног схватања о улогама мушкараца и жена на свим степенима и у свим облицима образовања подстицањем стварања мешовитих одељења и других врста образовања који могу допринети постизању тог циља, посебно ревизијом уџбеника и школских програма и прилагођавањем наставних метода;

(д) једнаке могућности коришћења стипендија и других врста бесповратне помоћи за студије;

(е) једнаке могућности приступа програмима перманентног образовања, укључујући програме за образовање одраслих и функционалне програме за описмењавање, посебно оне чији је циљ да се у што је могуће краћем времену смањи јаз у степену образовања између мушкараца и жена;

(ф) смањење стопе напуштања школе од стране женске омладине и организација програма за девојке и жене које су прерано напустиле школу;

(г) једнаке могућности активног бављења спортом и физичког васпитања;

{х} доступности посебних информација из области образовања ради пружања помоћи у обезбеђењу здравља и благостања породице, укључујући информације и савете о планирању породице.

2. ДОМАШАЈ УН СТАНДАРДА

Општи коментар бр. 13 Комитета за економска, социјална и културна права (Генерал Цоммент Но. 13, Тхе Ригхт то Едуцатион, Е/Ц.12/1999/10., 8. децембар 1999)

- образовање је „примарно средство помоћу којег економски и друштвено маргинализовани одрасли и деца могу да превазиђу сиромаштво и дођу до средстава са којима могу у потпуности да учествују у заједници“. Приступ јавним предшколским установама односно школама не сме бити ускраћен или ограничен због ирегуларног положаја у погледу боравка или рада родитеља деце или због ирегуларности у боравку детета у земљи у којој њени/његови родитељи раде (**став 1**).

Општи коментар бр. 11 Комитета за економска, социјална и културна права (Генерал Цоммент Но. 11, Планс оф Ацтион фор Примару Едуцатион, 10 мај 1999, Е/1992/23)

- државе треба да укину све директне трошкове образовања, попут школарина, као и да ублаже негативан утицај индиректних трошкова, попут школског прибора и униформи (**став 7**).

Општи коментар бр. 20 Комитета за економска, социјална и културна права (Генерал цоммент но.20, Нон дискриминатион ин економиц, социал анд цултурал ригхтс,Е/Ц.12/ГЦ/20, 2.јули 2009)

- држављанство не треба да утиче на приступ правима у самом Пакту, односно да сва деца морају имати приступ заштити (**став 30**). Члан 2. став 2. Пакта о економским, социјалним и културним правима забрањује дискриминацију приликом остваривања права из Пакта на основу расе, боје коже, пола, језика, вероисповести, политичког или другог мишљења, националног или друштвеног порекла, имовине, рођења или неког другог положаја. Комитет за економска, социјална и културна права предвиђа да „основ држављанства не би требало да онемогући приступ правима гарантованим Пактом. Права се односе на све, укључујући недржављане, као што су избеглице, тражиоци азила, апатриди, мигранти и жртве трговине људима, без обзира на правни статус и документацију коју поседују.

Општи коментар бр. 6 Комитета за права детета (Генерал цоммент Но. 6, Треатмент оф Унацкомпаниед анд Сепаратед Цхилдрен Оутсиде тхеир Цоунтру оф Оригин, ЦРЦ/ГЦ/2005/6, 1. септембар 2005)

- потврђује да „свако дете које нема пратњу или је раздвојено од породице, без обзира на статус, треба да има потпуни приступ образовању, укључујући и стручну обуку на свим нивоима“ (**став 41**). Дете без пратње односно дете раздвојено од породице треба да буде регистровано код одговарајућих органа из области образовања што је пре могуће и да добије помоћ да би се побољшале прилике за његово/њено образовање. Дете раздвојено од породице односно дете без пратње треба да има исти приступ правима (укључујући образовање, обуку, запошљавање и здравствену заштиту) која уживају деца држављани. Да би се обезбедило пуно поштовање ових права деце без пратње односно деце раздвојене од породице, држава у коју дођу ће можда морати да посвети посебну пажњу додатним неопходним мерама да би одговорила на положај угрожености детета, укључујући и, на пример, додатне часове језика.

Општа препорука бр. 30 Комитета за укидање свих облика расне дискриминације (Генерал Рецоммендатион XXX он Дискриминатион Агаинст Нон Цитизенс,1. октобар 2002,ЦЕРД/Ц/64/Мисц.11/рев.3)

- државе морају да уклоне препреке које спречавају уживање економских, социјалних и културних права недржављана, посебно у областима образовања, становања, запошљавања и здравства. Посебно се захтева да државе осигурају да су јавне образовне

установе отворене за недржављане и децу имиграната који немају документе а бораве на територији државе и да избегавају сегрегацију у школовању и различите стандарде поступања према недржављанима на основу расе, боје коже, предака или националног односно етничког порекла у основним и средњим школама, као и у односу на приступ високом образовању (ставови 29-31).

Извршни комитет УНХЦР Закључак Извршног комитета УНХЦР бр. 47 (XXXVIIИИ) о деци избеглицама

- право на образовање деце избеглица основно право и „позвао државе да, појединачно и колективно, појачају напоре [...] како би обезбедиле да сва деца избеглице могу да користе погодности основног образовања задовољавајућег квалитета, које поштује њихов културни идентитет и које је окренуто ка разумевању земље азила“.

3. РЕЛЕВАНТНИ ОСНОВ ПОСТУПАЊА У ДОМАЋЕМ ПРАВУ

Устав Републике Србије

(Службени гласник РС бр. 98/2006)

Члан 71

1. Основно образовање је обавезно и бесплатно, а средње образовање је бесплатно.
2. Сви грађани имају, под једнаким условима, приступ високошколском образовању. Република Србија омогућује успешним и надареним ученицима слабијег имовног стања бесплатно високошколско образовање, у складу са законом.
3. Оснивање школа и универзитета уређује се законом.

Законске одредбе

Законо о азилу и привременој заштити

(Службени гласник РС, број 24/2018)

Члан 55.

1. Тражилац азила има право на бесплатно основно и средње образовање, у складу са посебним прописима.

2. Приступ образовању из става 1. овог члана малолетном тражиоцу обезбеђује се одмах, а најкасније у року од три месеца од дана када је поднео захтев за азил.

Члан 64. Лице којем је одобрено право на азил има право на предшколско, основно, средње и високо образовање под истим условима као и држављани Републике Србије, у складу са прописима који уређују област образовања.

Закон о странцима

(Службени гласник РС, бр. 24/2018)

Члан 77. У току рока за добровољни повратак странац малолетник има право на основно образовање.

Члан 84. Странац коме је принудно удаљење одложено остварује у случају малолетника и право на основно образовање.

Законом о основном образовању и васпитању

(Службени гласник РС, бр. 55/2013, 101/2017 и 27/2018 - др. Закон)

Члан 4. предвиђа се да свако лице има право на бесплатно и квалитетно основно образовање и васпитање у јавној школи. Ученик јавне школе може бесплатно да користи књиге, школски материјал, превоз, исхрану, као и смештај када је то потребно, у складу са законом.

Члан 96. став 2. Држављанин Републике Србије, страни држављанин и лице без држављанства, који нема одговарајућу страну школску исправу потребну за поступак признавања, може да се упише у одговарајући разред на основу претходне провере знања.

Члан 97. став 6. Држављанин Републике Србије, страни држављанин и лице без држављанства, који нема одговарајућу страну школску исправу потребну за поступак признавања, може да се упише у одговарајући разред на основу претходне провере знања.

Закон о средњем образовању и васпитању

(Службени гласник РС, бр. 55/2013, 101/2017 и 27/2018 - др. закон)

У члану 5, ставови 6, 7. и 8., предвиђа се да се образовно-васпитни рад може изводити на страном језику, односно двојезично, уз сагласност Министарства. Када се образовно-васпитни рад остварује на страном језику, ученику се организује настава српског језика. Ближе услове за остваривање програма образовно-васпитног рада на страном језику, односно двојезично прописује министар надлежан за послове образовања.

Члан 12. (ставови 1. и 2.) предвиђа да за ученика и одраслог коме је због сметњи у развоју и инвалидитета, специфичних тешкоћа у учењу, социјалне ускраћености, ризика од раног напуштања школовања и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, школа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и зависно од потреба, доноси и индивидуални образовни план, у складу са Законом.

Циљ додатне подршке у образовању и васпитању јесте постизање оптималног укључивања ученика и одраслих у редован образовно-васпитни рад, осамостаљивање у вршњачком колективу и његово напредовање у образовању и припрема за свет рада.

Члан 33. предвиђа да у средњу школу може да се упише лице које је завршило основно образовање и васпитање. Лице које је завршило у иностранству основно образовање и васпитање или један од последња два разреда основног образовања, односно које је завршило у Републици Србији страну школу или један од последња два разреда основног образовања, може да се упише у школу ако му се призна страна школска исправа.

Члан 86, (ставови 2,3 и 4.) предвиђа да страни држављанин и лице без држављанства има право да захтева признавање стране школске исправе, ако за то има правни интерес. Признавањем се страна школска исправа изједначава са одговарајућом јавном исправом стеченом у Републици Србији. Страну школску исправу признаје Министарство.

Члан 36а -Поједина лица или групе лица могу да се упишу у средњу школу под повољнијим условима ради постизања пуне равноправности у стицању образовања. Мерила и поступак за упис лица из става 1. овог члана, прописује министар.

Подзаконска акта

Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања (Службени гласник РС, бр. 22/2016 од 4. марта 2016)

Стручно упутство за укључивање све деце у систем образовања и васпитања, којим се ближе уређује начин на који ће се ученици уписивати и начин пружања мера подршке укључивању у образовно-васпитни процес (Бр. : 301-00-00042/2017-18 од 5. маја 2017).

Уредба о начину укључивању лица којима је одобрен статус избеглице у друштвени, културни и привредни живот

Препоруке УН комитета упућене Србији

У мају 2014. године, Комитет о економским, социјалним и културним правима издао је низ препорука Републици Србији, укључујући и следеће: Успоставити функционални механизам локалне интеграције особа које, у складу са Законом о азилу, добију статус избеглице, као и интерно расељених лица у области образовања, социјалне помоћи, учења језика, стручног усавршавања и становања.

У јануару 2017. Комитет за права детета позвао је Републику Србију да осигура пуну примену релевантних постојећих закона о забрани дискриминације, укључујући и кампање подизања свести да би се одговорило на негативне социјалне ставове према ромској деци, деци са инвалидитетом, деци из мањинских група, деци избеглицама и тражиоцима азила, деци мигрантима, деци са улице, ЛГБТ деци и деци са ХИВ/АИДС-ом. Иако Комитет бележи позитивне напоре учињене да се унапреди систем образовања, он остаје забринут да неједнакости и даље спречавају децу из угрожених група, укључујући децу са инвалидитетом; децу мигранте и тражиоце азила; децу из руралних подручја; сиромашну децу; и ромску децу да приступе квалитетном образовању.

У децембру 2017. године Комитет за елиминацију расне дискриминације усвојио је закључна запажања поводом другог до петог периодичног извештаја Републике Србије. Позивајући се на своју Општу препоруку број 30 (2004) о дискриминацији особа које нису држављани земље уговорнице, Комитет препоручује да земља уговорница: (ц) осигура да се сва деца, укључујући децу мигранте, упишу у основне школе, као и да примени програме инклузије у школама како би пружила деци избеглицама лингвистичку подршку као и друге врсте подршке које су им неопходне.

4. ПОСЕБНЕ НАПОМЕНЕ/УКАЗИВАЊЕ НА ДРУГЕ РЕЛЕВАНТНЕ ИЗВОРЕ

Комитет о економским, социјалним и културним правима објавио је документ 24. фебруара 2017. године којим се јасно наводе дужности држава према избеглицама и мигрантима у оквиру Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима. Сви људи у надлежности државе о којој је реч треба да уживају права зајемчена

Пактом. То обухвата тражиоце азила и избеглице, као и друге мигранте, чак иако њихов статус у тој земљи није законит. од правног статуса особа о којима је реч. На пример, недостатак докумената често онемогућава родитеље да упишу децу у школу, или мигранте да приступе здравственој заштити, укључујући и хитну медицинску негу, да се запосле, поднесу захтев за социјално становање или укључе у економску активност као samozапослена лица. Ова ситуација не може да се толерише. Нити се мигранти без докумената који не поднесу захтев за азил могу једноставно игнорисати. Без обзира на могућност државе да им наложи да напусте територију, само присуство таквих миграната у надлежности државе намеће одређене обавезе држави, укључујући наравно и примарну обавезу држава да признају њихово присуство и чињеницу да ови мигранти могу од државних органа да захтевају остваривање својих права.

Пракса Европског суда за људска права

Тимишев против Русије, ЕЦтХР, представка бр. 55762/00 и 55974/00, пресуда од 13. децембра 2005.

Право на образовање је једно од „најосновнијих вредности демократских друштава која чине Савет Европе“. Оно не сме бити ускраћено никоме и не сме бити рестриктивно тумачено. Искључивање деце из образовања услед тога што им родитељи нису регистровани као регуларни мигранти представља кршење права на образовање. Ово право на приступ образовању се односи на основно и средње образовање.

Пономарјови против Бугарске, ЕЦтХР, представка бр. 5335/05, пресуда од 21. јуна 2011

Приступ образовним институцијама које у датом тренутку постоје неодвојиви је део права на образовање. Суд је закључио да су државни органи прекршили забрану дискриминације у вези са правом на образовање (у овом случају, на средње образовање) зато што су подносиоци представке морали да плате школарину само због свог држављанства и имиграционог статуса. Суд је закључио да, иако би могло бити легитимно да држава смањи могућности привремених и миграната без исправа да користе јавне службе које су увек „гладне средстава“ тако што ће правити разлику између категорија миграната којима је дозвољен приступ таквим услугама, за разлику од неких других јавних служби [...], образовање је право које ужива непосредну заштиту по овој конвенцији. Имајући у виду значај овог права, Европски суд је закључио да треба применити строжи надзор приликом

процене сразмерности дискриминације засноване на „држављанству“ или „имиграционом статусу“ него када су у питању уживања других социјалних погодности.